

Αντώνης Παπαθεοδούλου: «Η αλήθεια και το παραμύθι είναι αντίθετα μόνο στον κόσμο των μεγάλων»

17/09/16

Συνέντευξη στην Ελευθερία Καμπούρογλου

Αδιαμφισβήτητα από τους πιο δυνατούς παραμυθάδες των τελευταίων χρόνων, το βιβλίο του «Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο» το 2011 έλαβε το Κρατικό Βραβείο Παιδικού βιβλίου, και δεν υπάρχει εκπαιδευτικός φορέας (νηπιαγωγείο, σχολείο, παιδικός σταθμός) που σέβεται τον εαυτό του και δεν το έχει στη βιβλιοθήκη του για να τονίζει σε καιρούς δύσκολους, τα ειρηνικά αισθήματα και τις απερίγραπτες συνέπιες του πολέμου. Αν θέλεις να βρεις έναν αυθόρμητο τρόπο να διδάξεις τα παιδιά σου για τη χρησιμότητα του καλού έναντι του κακού, με απλά και λίγα λόγια, δεν έχεις παρά να διαβάσεις μαζί τους το «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» ή «Τις καλές και τις κακές μάγισσες» που με χιούμορ αυξάνουν την υπεροχή των καλών, ενάντια στους κακούς της ιστορίας. Εκτός από τα εύστοχα παραμύθια του που πάντα κρύβουν ένα βαθύτερο νόημα με περίσσιο όμως αυθορμητισμό και χωρίς αυτοσκοπό, έχει διασκευάσει τις Ιστορίες του Ιουλίου Βερν «20.000 λέυγες κάτω από τη θάλασσα», «Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες» και «Ταξίδι στο κέντρο της Γης», προκειμένου να είναι εύκολα αναγνώσιμες σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τα παραμύθια του δεν ξεκινούν με φράσεις όπως «Μια φορά κι ένα καιρό...», ούτε τελειώνουν «και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα», κρύβουν όμως μέσα τους μια πραγματικότητα που δεν μπορούμε να αντέξουμε την αλήθεια της και ψέματα που λένε αλήθειες. Τα δύο τελευταία του βιβλία «Όχι κυρία» και «Έχω ένα συμμαθητή, έναν πειρατή», που κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος, δίνουν νέα εναύσματα στα παιδιά, αφορμές για να μη χαλιναγωγήσουν τη φαντασία τους μεγαλώνοντας, και τρόπους να αποδεχτούν το διαφορετικό.

Ποιό είναι το μυστικό εκείνο που κάνει ένα βιβλίο αγαπητό σε ένα παιδί;

Δεν ξέρω. Γι' αυτό είναι μυστικό. Και νομίζω ότι δεν είναι ένα αλλά πολλά, σχεδόν όσα και τα παιδιά. Γι' αυτό και τα βιβλία είναι τόσο πολλά. Πολλά και διαφορετικά βιβλία που αγαπιούνται από πολλά και διαφορετικά παιδιά. Αλλά ακόμη και το ίδιο βιβλίο συμβαίνει κάθε παιδί να το αγαπά για διαφορετικό λόγο! Αυτό είναι το σπουδαίο. Αυτό είναι το μαγικό. Το θέμα είναι τα βιβλία και τα παιδιά που θα τα αγαπήσουν, να βρίσκουν το ένα το άλλο.

Τί σας έκανε να ασχοληθείτε με τη συγγραφή παιδικών βιβλίων;

Η μανία να φτιάχνω πολύχρωμους φανταστικούς κόσμους. Κι έπειτα η διαπίστωση πως το να φτιάχνεις πολύχρωμους φανταστικούς κόσμους, είναι μια δουλειά που μπορεί να κάνει λίγο καλύτερο τον κόσμο τον πραγματικό.

Τί προσόντα πρέπει να διαθέτει ένας συγγραφέας παιδικών παραμυθιών;

Για αρχή έναν τεράστιο σεβασμό στο παιδί, τον κόσμο του, τα χαρακτηριστικά της ηλικίας του, τα ενδιαφέροντά του, τις προτεραιότητές του. Κι έπειτα ένα σεβασμό στο ίδιο το αντικείμενο. Να διαβάζει παιδικά βιβλία, να παρακολουθεί, να είναι ανήσυχος και κριτής αυστηρός. Όλα τα άλλα έρχονται μετά...

Από που αντλείτε θέματα για τα παραμύθια σας;

Οτιδήποτε μπορεί να γίνει αφορμή ή έμπνευση. Συχνά όμως από την επικαιρότητα. Την πολύ ξεχωριστή επικαιρότητα των μικρών αλλά και τη δική μας, των μεγάλων, που δυστυχώς φτάνει στα παιδιά από παντού.

Τα παιδιά πιστεύουν ότι όλα όσα συμβαίνουν μέσα σε ένα παραμύθι είναι αληθινά;

Όχι. Αλλά ούτε ψεύτικα. Η αλήθεια και το παραμύθι είναι αντίθετα μόνο στον κόσμο των μεγάλων. Τα παιδιά όταν αφήνονται σε μια ιστορία σπάνια έχουν την ανάγκη μιας τέτοιας διάκρισης. Εμείς βιαζόμαστε να τους πούμε «είναι αληθινό» όταν έχει συμβεί κάτι σπουδαίο ή όταν το παραμύθι αφορά πραγματική ιστορία ή να τους πούμε «είναι ψέματα» από φόβο μην στενοχωρηθούν με κάτι που συνέβη στον ήρωα του βιβλίου...

Ένα παραμύθι είναι μόνο μια φανταστική ιστορία;

Όχι βέβαια. Και μια πραγματική ιστορία αν ειπωθεί με τρόπο που εμπνέει, που συγκινεί, που προκαλεί ενδιαφέρον, απόλαυση, που σε ταξιδεύει και σε κάνει να θέλεις να ακούσεις κι άλλο, γίνεται παραμύθι. Αφήστε, που πολλές φορές νιώθουμε οι ίδιοι την ανάγκη να κρύψουμε κάτι πραγματικό σε ένα παραμύθι, σαν να ήταν το παραμύθι το σεντούκι που θα το διατηρήσει και θα το προφυλάξει, ή να μεταμορφώσουμε κάτι σε παραμύθι για να μπορέσουμε να αντέξουμε την αλήθεια του.

Ένας συγγραφέας παραμυθιών πρέπει να αγαπά τα παιδιά;

Πώς αλλιώς; Και να μπορεί να επικοινωνεί με αυτά μέσα από τα κείμενα, τις εικόνες και τις ιδέες του.

Ποια συμβουλή θα δίνετε στους γονείς των αναγνωστών σας;

Καμία. Δεν νιώθω τόσο σίγουρος ώστε να δίνω και συμβουλές... είμαι κι εγώ ένας γονιός ανασφαλής και αγχωμένος να κάνω το καλύτερο όπως όλοι μας, σε συνθήκες δύσκολες! Κουράγιο παιδιά (γονείς εννοώ) θα τα καταφέρουμε! Το 'χουμε! Αυτή είναι η συμβουλή μου...

Ποιός είναι ο αγαπημένος σας ήρωας;

Έχω πολλούς. Αλλά αν πρέπει να πω έναν ο Φιλέας Φογκ.

Ιππότες («Οι καλοί και οι κακοί ιππότες»), μάγισσες («Οι καλές και οι κακές μάγισσες»), πειρατές («Έχω για συμμαθητή, έναν πειρατή») είναι μερικοί από τους ήρωες κάποιων βιβλίων σας. Αρέσουν περισσότερο στα παιδιά οι δυνατές, οι βίαιες ή οι κακές φιγούρες, που τελικά μπορεί να μεταμορφώνονται σε καλούς και άκακους;

Όχι. Νομίζω ότι τους αρέσουν και οι καλοί ήρωες γιατί μπορούν να ταυτιστούν, να εμπνευστούν. Και οι κακοί γιατί γνωρίζοντάς τους από την ασφάλεια ενός βιβλίου, μπορούν να ξορκίσουν, να ξεφοβηθούν, να απομυθοποιήσουν.

Ποιο είναι το μήνυμα που θέλετε να περάσετε στα παιδιά με το τελευταίο σας βιβλίο «Έχω για συμμαθητή, έναν πειρατή».

Το ότι κάθε τι διαφορετικό από εμάς, έχει πιο πολλά να μας δώσει από όσα να μας πάρει.

Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά τη διαφορετικότητα, το ρατσισμό;

Τα παιδιά, συχνά θέλοντας να αναζητήσουν τη δική τους ταυτότητα μέσα από τους ομοίους τους, μπορεί να φερθούν σκληρά σε κάποιον που είναι διαφορετικός. Το να υπερασπιστείς όμως έναν φίλο κόντρα στους πολλούς και να σταθείς δίπλα του, ώσπου να κερδίσει το σεβασμό που αξίζει, είναι η πιο μεγάλη γενναιότητα. Και τα παιδιά θέλουν να είναι γενναία.

Πώς πιστεύετε ότι μπορούμε εμείς οι μεγάλοι να μην μειώσουμε τα όρια φαντασίας

ενός παιδιού; Η δασκάλα στο βιβλίο σας «Όχι κυρία» δίνει λογικές απαντήσεις στις λέξεις, γιατί είναι κυρία, όπως λέει. Τα παιδιά βέβαια έχουν άλλη άποψη. Ποιες είναι εκείνες οι δυσδιάκριτες γραμμές ισορροπίας ανάμεσα στον κόσμο των ανηλίκων και των ενηλίκων που πρέπει να κρατήσουμε σταθερές;

Τα παιδιά έχουν όλες τις πόρτες τους ανοιχτές στα ενδεχόμενα και τις ερμηνείες. Κι εμείς για κάποιον παράξενο λόγο θεωρούμε καθήκον μας να τις κλείσουμε. Θεωρούμε ότι «μεγαλώνω» σημαίνει κρύβω ή παραμελώ τη φαντασία ή την παιδικότητά μου. «Μεγαλώνω» θα έπρεπε να σημαίνει πως μεγαλώνει μαζί κι η φαντασία μου κι η ανάγκη μου για παιχνίδι και η ευαισθησία μου και η δημιουργικότητά μου. Έτσι θα έπρεπε να μεγαλώνουμε. Κι όχι να λέμε «μένω παιδί» ή «ξαναγίνομαι παιδί». Όχι. Να είμαστε μεγάλοι. Μεγάλοι όμως που δεν φοβούνται το παιχνίδι, το γέλιο, το κλάμα, τη μπουρδα... Η δασκάλα στο «Όχι Κυρία» το συνειδητοποιεί στο τέλος. Και προσπαθεί να μιμηθεί τα παιδιά σ' αυτό. Αλλά η καημένη διαλέγει να παίξει με τη φαντασία της με το κουδούνι. Μεγάλο λάθος. Το κουδούνι δεν επιδέχεται φανταστικές ερμηνείες. Σημαίνει ένα και μόνο πράγμα: διάλειμμααααα!

Πόσο δύσκολο ήταν για εσάς να προσαρμόσετε τις ιστορίες του Ιούλιου Βερν («Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες», «Ταξίδι στο κέντρο της γης», «Ταξίδι στη Σελήνη») σε κείμενα που μπορούν να κατανοήσουν παιδιά της προσχολικής ηλικίας;

Καθόλου και πολύ. Καθόλου δύσκολο γιατί τα Φανταστικά Ταξίδια του Βερν έχουν δεκάδες πράγματα που μπορούν να εμπνεύσουν και να ενθουσιάσουν μικρούς αναγνώστες: τρομερά ενδιαφέροντες και διαφορετικούς πρωταγωνιστές, ταξίδια και εξωτικές εξερευνήσεις, νέες γνώσεις, παράξενα οχήματα και εφευρέσεις. Πολύ δύσκολο γιατί πρέπει τελικά να αφαιρέσεις ό,τι δεν αφορά τα παιδιά αυτής της ηλικίας και από ό,τι μένει να κάνεις όχι απλώς μια περίληψη, αλλά να ξαναταξιδέψεις την ιστορία ως παιδί και να αναδείξεις ό,τι σου κάνει εντύπωση, ανακαλύπτοντας καινούργια νοήματα και φτιάχνοντας τελικά μια νέα αφήγηση. Κι έπειτα να φροντίσεις αυτή η αφήγηση να παραμένει ένας Βερν! Δύσκολο. Ευτυχώς τη δυσκολία τη μοιραζόμαστε μισή μισή με την Ίριδα Σαμαρτζή. Στις αποδόσεις αυτές εικόνα και κείμενο είναι αχώριστοι αφηγητές και αναλαμβάνουν μαζί το δύσκολο έργο.

Ποιο είναι το πιο δύσκολο αναγνωστικό κοινό;

Οι αναγνώστες. Ανεξαρτήτως ηλικίας. Αυτοί που διαβάζουν πολύ κι έτσι εξελίσσουν τις απαιτήσεις που έχουν κάθε φορά από το επόμενο βιβλίο.

Χρειάζονται ήρωες τα παιδιά, πρότυπα;

Φυσικά χρειάζονται πρότυπα. Είναι δύσκολο όμως να είσαι ή να δημιουργήσεις ένα πρότυπο. Γιατί πραγματικά πρότυπο είναι κάποιος που μπορεί να σε οδηγήσει όχι στο να του μοιάσεις ή να τον μιμηθείς, αλλά στο να φτάσεις εκεί που εσύ θέλεις.

Πώς μπορεί κάποιος να πιστέψει στα παραμύθια, όταν όλα τον σπρώχνουν σε έναν ωμό ρεαλισμό;

Πώς μπορεί κάποιος να αντέξει τον ωμό ρεαλισμό χωρίς να πιστεύει έστω σε ένα παραμύθι;

Διαδίκτυο, κονσόλες παιχνιδιών, tablet και υπολογιστές κατακτούν χώρο στη ζωή των παιδιών. Πόσο τοξικό είναι αυτό;

Τοξικό δεν είναι κανένα μέσο. Η χρήση και το περιεχόμενο το κάνουν τοξικό. Αν ένα 5χρονο παίζει πολλές ώρες τη μέρα ένα παιχνίδι με αίματα και βία σε ένα tablet δεν φταίει το tablet γι' αυτό. Το tablet έχει δώσει τη δυνατότητα σε εκατομμύρια βιβλία (εγκυκλοπαίδειες, τεράστια επιστημονικά συγγράμματα κλπ) που δεν χρειαζόταν να είναι

έντυπα, να είναι πανεύκολα προσβάσιμα από σπουδαστές σε όλο τον κόσμο και να ενημερώνονται σε πραγματικό χρόνο, έχει δώσει σε εμάς τους παραμυθάδες τη δυνατότητα να αφηγούμαστε με εικόνα, ήχο, κίνηση και απίστευτα διαδραστικά ευρήματα που μπορούν να απογειώσουν τη μυθοπλασία. Αυτό δεν είναι τοξικό, είναι υπέροχο! Οι γονείς πρέπει να βρούμε τα σωστά όρια και το σωστό περιεχόμενο, ώστε να κρατάμε τις ισορροπίες χωρίς να στερήσουμε από τα παιδιά την εποχή τους. Γιατί καλώς ή κακώς -καλώς πιστεύω εγώ- αυτή είναι η εποχή τους!

Τα παιδικά προγράμματα είναι άξια των απαιτήσεων των παιδιών;

Άλλα ναι και με το παραπάνω και τα ζηλεύω και με εντυπωσιάζουν. Άλλα όχι και θυμώνω όταν αντιμετωπίζουμε τα παιδιά με τρόπο πρόχειρο και φτηνό σαν να είναι το πιο εύκολο και ασήμαντο κοινό ενώ στην πραγματικότητα ισχύει ακριβώς το αντίθετο.

Τι γνώμη έχετε για τους πολιτικούς;

Για τους καλούς καλή γνώμη. Για τους αδιάφορους αδιάφορη. Για τους κακούς κακή. Γιατί δεν είναι όλοι ίδιοι. Όσο κι αν έχουν ταλέντο στο να μας απογοητεύουν πολλοί από αυτούς, το «όλοι ίδιοι είναι» είναι κατά τη γνώμη μου τρομακτικά επικίνδυνη φράση για μια δημοκρατία.

Πώς θα ξεκινούσε ένα πολιτικό παραμύθι...

Και μόνο που άκουσα «πολιτικό παραμύθι» δεν σκέφτηκα βιβλία με νεράιδες. Τη λέξη παραμύθι στην πολιτική την έχουμε συνδέσει με το ψέμα. Κακώς. Ωραία θα 'ταν κάποιος πολιτικός να μας παραμύθιαζε με την πραγματική έννοια του όρου. Να μας έλεγε δηλαδή ένα ψέμα που θα γινόταν αλήθεια στο τέλος. Γιατί αυτό είναι τα παραμύθια. Ψέματα που λένε αλήθειες. Και που αν τα πιστέψεις γίνονται και αλήθεια! Γι' αυτό άλλωστε δεν γιορτάζουν πρωταπριλιά μαζί με τα άλλα ψέματα αλλά την επομένη της πρωταπριλιάς, 2 Απριλίου, που είναι και τα γενέθλια του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν!

Αν η ελληνική κρίση ήταν παραμύθι, πώς θα άρχιζε, πώς θα εξελισσόταν και πώς θα τελείωνε;

Το πώς θα άρχιζε και κυρίως το πώς θα τελείωνε νιώθω εντελώς ανεπαρκής για να το προσδιορίσω. Θα εξελισσόταν όμως με πολλά εμπόδια για τους ήρωες, τρομερές ανατροπές και αγωνία. Κι όπως συμβαίνει σε όλες τις ιστορίες, οι ήρωες θα έβγαιναν στο τέλος εντελώς διαφορετικοί, αλλαγμένοι, πιο έμπειροι, πιο γεμάτοι. Αρκεί να καταφέρουμε όλοι οι ήρωες να φτάσουμε ως το τέλος. Αυτό είναι το στοίχημα. Να κρατήσουμε όλοι. Ή καλύτερα, όχι να κρατήσουμε, να κρατηθούμε, ο ένας από τον άλλο.

Πιστεύετε ότι ο τρόπος εκπαίδευσης των παιδιών στο σχολείο βοηθάει στην ανάπτυξη της φαντασίας τους; Αν ένας παραμυθάς έφτιαχνε ένα φανταστικό σχολείο πώς θα ήταν αυτό;

Το σχολείο (με εξαίρεση το νηπιαγωγείο) όπως είναι σχεδιασμένο δεν βοηθάει καθόλου. Είναι ένα σχολείο που πασχίζει να δώσει στα παιδιά τις απαντήσεις για όλα (ακόμα και σε θέματα που ούτε εμείς οι μεγάλοι δεν έχουμε την απάντηση). Η αίσθησή μου είναι ότι θα ήταν πιο χρήσιμο ένα σχολείο βασισμένο στις ερωτήσεις, που θα μάθαινε στα παιδιά να αναρωτιούνται, να ερευνούν. Που θα τα μάθαινε να μαθαίνουν. Το σχολείο όμως είναι πάνω από όλα οι δάσκαλοι. Κι έχω γνωρίσει εκατοντάδες (στην κυριολεξία εκατοντάδες σε όλη την Ελλάδα) δασκάλους που κάνουν πραγματικά τη διαφορά. Τους είμαι ευγνώμων για ό,τι κάνουν. Ό,τι καλύτερο έρθει σε εκείνους θα το χρωστάμε.

Έχετε μετανιώσει για κάτι;

Για πάρα πολλά! Αυτό έλλειπε! Άλλα τα έχω διορθώσει, για άλλα έχω ζητήσει συγνώμη γιατί δεν διορθώνονται και για άλλα καμαρώνω μέχρι σήμερα γιατί μου έμαθαν πολλά.

Σας διάβαζαν παραμύθια; Ποιο είναι εκείνο που θυμάστε από τα παιδικά σας

χρόνια;

Μου διάβαζαν και μου έλεγαν και δικά τους. Αυτό που θυμάμαι είναι «Το παραμύθι με τα χρώματα» του Αλέξη Κυριτσόπουλου. Είναι μέχρι σήμερα το πιο αγαπημένο μου παιδικό βιβλίο... αν και το καινούργιο που έφτιαξε ο Κυριτσόπουλος με αφορμή τα ποιήματα του Γιώργου Σαραντάρη προσπαθεί να του πάρει τη θέση.

Τι απέγινε το «Μια φορά κι ένα καιρό...» και το «έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα»; Πιστεύετε ότι τώρα οι συγγραφείς παιδικών βιβλίων γράφουν περισσότερο ιστορίες μέσα από τις οποίες προσπαθούν να περάσουν μηνύματα (κατά της βίας, του ρατσισμού κλπ) παρά να εξάψουν την φαντασία, δημιουργώντας πρίγκιπες και νεράιδες;

Τα καλά βιβλία τα κάνουν όλα μαζί: εμπνέουν, εξάπτουν τη φαντασία, περνούν μηνύματα, διασκεδάζουν, κρατούν συντροφιά, συγκινούν. Αλλά όχι με τρόπο επιτηδευμένο. Κανένα βιβλίο δεν είναι καλό απλώς και μόνο επειδή έχει νεράιδες, φαντασία ή μήνυμα κατά της βίας. Πρέπει να είναι ειλικρινές, αυθεντικό, αυθόρμητο. Οι παραμυθάδες γράφουν ό,τι τους εμπνέει με τον καλύτερο τρόπο που μπορούν. Όταν γράφουν επιτηδευμένα -για να γράψουν με κάποιο δοσμένο τρόπο ή με κάποιο προκαθορισμένο σκοπό- αυτό φαίνεται. Και τα παιδιά αναγνώστες εύκολα το διακρίνουν.

Ποιο είναι το σημαντικότερο μήνυμα που θα θέλατε να δώσετε στους μικρούς σας αναγνώστες;

Μικροί μου φίλοι, μην είστε όλο έξω για παιχνίδι, διαβάστε και κανένα βιβλίο! Και μην διαβάζετε όλο βιβλία, βγείτε και λίγο έξω για παιχνίδι! Αυτό.

<http://www.orathessaloniki.gr/%CE%B1%CE%BD%CF%84%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85-%C2%AB%CE%B7-%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CE%B8%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BC%CF%8D%CE%B8%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD%C2%BB>